

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER (ÖGELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER)

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE (ÖGELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE) CÜMLELER

Yüklem yerine göre cümleler Kurallı ve Devrik Cümle olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Kurallı Cümle:

Yüklemi sonda olan cümleler kurallı cümle olurlar.

Örnek:

Sabahtan beri seni bekliyorum.
Yüklem

Kitaplığımda konuyla ilgili kaynaklar var.
Yüklem

Görüldüğü üzere her iki cümlede yüklemi de cümlede sonundadır. Bu yüzden bu cümleler yüklem yerine göre (öğelerinin dizilişine göre) kurallı cümledir.

2. Devrik Cümle:

Yüklem cümlede sonunda olmadığı, cümlede başında ya da ortasında olduğu cümleler yüklem yerine göre (öğelerinin dizilişine göre) devrik cümle olurlar.

Örnek:

Değildim ben sana mâil
Yüklem

Sen ettin aklımı zâil
Yüklem (Fuzûlî)

Ünlü Divan Şairi Fuzûlî'ye ait yukarıdaki dizelerde yüklem başta ve ortada yer aldığını görüyoruz. Bu sebeple her iki cümle yüklem yerine göre (öğelerinin dizilişine göre) devrik cümle olurlar.

UYARI:

Yüklem ortada olmasından kastedilen başta ya da sonda olmaması durumudur. Yani baştaki ve sondaki öğeler arasında hangi sırada olduğu önemli değildir.

Örnek:

Çok başarılıymış okulda bizim kız.
Yüklem (yüklem ortada)

Dün akşam yolun başında karşılaştık onunla.
Yüklem (yüklem ortada)

Aşağıdaki cümlelerin yüklem yerini bularak altlarındaki boşluklara kurallı mı devrik mi olduklarını belirtiniz.

Kitaplar benim için ekmek ve su gibi bir ihtiyaçtır.
.....

Her mevsimin kendine göre güzellikleri vardır.
.....

Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum.
.....

Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta.
.....

Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
.....

Zamanla nasıl değişiyor insan.
.....

Gökyüzünün başka rengi de varmış!
.....

Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
.....

Geç fark ettim taşın sert olduğunu.
.....

Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir.
.....

En büyük hayalim öğretmen olmaktır.
.....

Galiba seni anlayan bir tek benim.
.....

Dante gibi ortasındayız ömrün.
.....

Bu derste kurallı ve devrik cümleleri öğrendik.
.....

Dost dostun eyerlenmiş atıdır.
.....

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Yüklem türüne göre cümleler “İsim Cümlesi” ve “Fiil Cümlesi” olmak üzere ikiye ayrılır:

1. İsim (Ad) Cümlesi:

Yüklemi isim (ad) olan cümleler, isim (ad) cümlesi olurlar.

Örnek:

Rehber öğretmenimizin ismi Mehmet'tir.

Yüklem

Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık.

Yüklem

Bu cümlelerin yüklemeleri olan “Mehmet” ve “İncesu” kelimeleri türlerine göre isimdir. Bu sebeple bu cümleler isim (ad) cümlesidirler.

UYARI:

“Var” kelimesi “gitmek, ulaşmak” anlamında çekimlenirse fiil (eylem) cümlesi olurken “mevcut (bulunma)” anlamında kullanılırsa isim (ad) cümlesi kurar.

Örnek:

Bu saate kadar çoktan köye varmıştı.

Yüklem (Fiil Cümlesi)

Bizim buralarda her türlü meyve var.

Yüklem (İsim Cümlesi)

UYARI:

Yüklemi fiilimsi olan cümleler, isim (ad) cümlesi olurlar.

Örnek:

Tek kurtuluş yolumuz çok çalışmaktır.

İsim-Fiil Grubu

Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır.

Sıfat-Fiil Grubu

Bu cümlelerin yüklemeleri fiilimsi olduğu için isim (ad) cümlesi olurlar.

2. Fiil (Eylem) Cümlesi:

Yüklemi fiil (eylem) olan cümleler, fiil (eylem) cümlesi olurlar.

Örnek:

Bu hafta cümle türlerini işleyeceğiz.

Yüklem

Bu kadar çok çalışmana imreniyorum.

Yüklem

Bir türlü anlamadı benim söylediklerimi.

Yüklem

Yüklemeleri fiil (eylem) olduğundan bu cümleler fiil (eylem) cümlesidirler.

Aşağıdaki cümlelerde yüklemelerin türünü belirleyiniz. Buna göre cümlelerin isim (ad) cümlesi mi yoksa fiil (eylem) cümlesi mi olduklarını belirtiniz.

1. Bahçeden türlü türlü çiçek kokuları geliyor.

2. İş çıkışı bir arkadaşına uğrayacağım.

3. Zamanında buralarda bir tane bile ev yoktu.

4. Dışarı çıkmışken pazara da uğradım.

5. Uzun boylu, geniş omuzlu bir adamdı.

6. Benim gibi o da sözü uzatmayı hiç sevmez.

7. Ayaklarımın altı dünyanın tam ortasıdır.

8. Bir bardak çay daha alabilir miyim?

9. İsminiz nedir acaba?

10. Malesef üzerimde hiç nakit kalmamış.

11. Kendimi bildim bileli bu köyde yaşıyorum.

12. Zahmet edip bir telefon edebildin!

13. Okula başlamadan okuma yazmayı öğrenmişim.

14. Tatilde akşama kadar sokakta oynuyoruz.

15. Tiyatronun başlamasına daha zaman var.

16. Onun yapması gereken hemen buraya gelmesidir.

17. Bazen dayanamayıp diyeti bozuyorum.

18. Hüseyin Hoca, bu okulun en disiplinli öğretmenidir.

19. İki haftadır çok hastaydım.

20. Bu yüzden de okula gelemedim.

21. Konulardan geri kaldığım için epey üzöldüm.

22. Mecburen çok çalışarak eksiklerimi tamamlayacağım.

23. Hayatın böyle beklenmedik sürprizleri olabiliyor.

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER ÇALIŞMA KAĞIDI

Sayfa 1

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Anlamına göre cümleler olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, şart cümlesi ve ünlem cümlesi olmak üzere beşe ayrılır:

1. Olumlu Cümle:

Fiil cümlelerinde yüklemde bildirilen işin gerçekleştiğini, gerçekleşiyor olduğunu ya da gerçekleşeceğini ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

Bugünkü derste fiilimsileri işledik.
Arabamız yokuşta ağır ağır ilerliyordu.

İsim cümlelerinde ise bahsi geçen kavramın bulunduğunu, var olduğunu, anlatılan şekilde olduğunu bildirirler.

Örnek:

Yazları burası oldukça sıcaktır.
Herkesin kendine göre beklentileri var.

UYARI:

Bir cümlede istenmeyen bir işin, bir eylemin ya da durumun olması o cümleyi olumsuz yapmaz.

Örnek:

Ağaçtan düşünce kolu kırıldı.
Kazada iki kişi yaralandı.
Ünlü yazar, hayatını kaybetti.
Aniden zil çalınca çok korktum.

Bu cümleler anlamına göre "OLUMLU" dur.

2. Olumsuz Cümle:

Fiil cümlelerinde yüklemde bildirilen işin gerçekleşmediğini, gerçekleşmemekte olduğunu ya da gerçekleşmeyeceğini bildiren cümlelerdir.

Fiil cümlelerinin olumsuzu -ma/-me ve -maz/-mez'le yapılır.

Örnek:

Bu yıl tatile gitmeyeceğiz.
Bu soruyu sınıfta hiç kimse çözemezdi.

İsim cümlelerinde ise bahsedilen kavramın bulunmadığını, var olmadığını, anlatılan şekilde olmadığını bildirirler.

İsim cümlelerinin olumsuzu yok, değil ve -sız/-siz'le yapılır.

Örnek:

Dün seni arayan Ahmet değildi.
Zavallı köpek iki gündür susuzdu.
Koca arazide bir tane bile ağaç yok.

UYARI:

Bazı cümleler biçimce olumsuz oldukları halde anlamca olumlu olabilirler.

Örnek:

Onun buraya geleceğini bilmiyorum değilim. (biliyorum)
Seni anlamıyorum değilim. (anlıyorum)
Siz söylersiniz de biz yapmaz mıyız? (yaparız)
Çocuklar sokakta oynamasın demiyoruz. (oynasın)

UYARI:

Ne... ne bağlacı cümlelere olumsuzluk anlamı katar.

Örnek:

Ne yemek yiyor ne su içiyor. (Yemek yemiyor, su içmiyor)
Ne yüzüme bakıyor ne cevap veriyordu. (Yüzüme bakmıyor, cevap vermiyordu)

3. Soru Cümlesi:

Bir soruya cevap almak amacıyla kurulan cümlelerdir. Soru cümleleri soru eki olan -mı/-mi/-mu/-mü ya da nasıl, ne zaman, neden gibi soru anlamı katan kelimelerle kurulur.

Örnek:

Seni okula kim götürecekt?
Marketten bana ne alacaksın?
Bu soruları nasıl çözüyorsun?

Soru kelimeleriyle kurulmuş soru cümleleri

Sen de bizimle gelecek misin?
Anlamıyor musun sana söylediklerimi?
Yarın akşama dönerler mi?

Soru ekiyle kurulmuş soru cümleleri

4. Şart (Koşul) Cümlesi:

Şart cümleleri -sa/-se şart ekiyle kurulurlar ve cümlelere şart (koşul) anlamı katarlar.

Örnek:

Hava soğuksa dışarı çıkma.
Bu kitabı beğendiysen sana alayım.

5. Emir Cümlesi:

Anlamca emir özelliği taşıyan ya da yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş cümlelerdir.

Örnek:

Soruları çöz ve kontrol et.
Yemeğini çabucak bitir.

6. Ünlem Cümlesi:

Korku, hayret, seslenme, heyecan gibi duyguları ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

Şimdi hapı yuttuk!
Eee, yeter artık!

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER ÇALIŞMA KAĞIDI

Sayfa 2

Aşağıdaki cümleleri anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru, şart, ünlem) inceleyiniz.

1. Haftaya hep birlikte sinemaya gidiyoruz.
.....
2. Bu sefer yanıma yedek kıyafet almayacağım.
.....
3. İşini tastamam yapan insanlar da yok değil.
.....
4. Bu konuda sana yardım edecek kişi o değil.
.....
5. Söylediklerimi yaparsan zararlı çıkmazsın.
.....
6. Sen de onunla aynı mahallede mi oturuyorsun?
.....
7. Biraz daha ileriye yeni bir dükkan açıldı.
.....
8. Şimdi anladın mı sana neden kırıldığımı?
.....
9. Hadi canım sen de!
.....
10. Saatin bu kadar geç olduğunu fark etmedim.
.....
11. Telefonumun şarjı öğleye doğru bitiyor.
.....
12. Çocuk, ateşler içinde yanıyor.
.....
13. Zamanının çoğunu boş işlerde harcıyor.
.....
14. Bu adamın kimseyle muhabbeti yok.
.....
15. Karşımızdaki öyle basit bir manzara değildi.
.....
16. Bizimle ilgili fikirlerini paylaşır mısın?
.....
17. Çabuk topla şu odayı!
.....
18. Ara sıra vakit buldukça sahafları geziyorum.
.....
19. Bildiklerini söylersen işimiz kolaylaşır.
.....
20. Ben bu konuları bilmiyorum değilim.
.....
21. Sence turnuvanın birincisi kim olacak?
.....

22. Bu toplantıya onu çağırarak değiliz.
.....
23. Gitmeden önce söyleseydin merak etmezdik.
.....
24. Bizim için iyi şeyler düşünen insanlar da yok değil.
.....
25. Gitme fikrini tekrar gözden geçirmeni öneririm.
.....
26. Ne kadar da zeki bir çocuk!
.....
27. Size başkalarının fikirleri lazım değil.
.....
28. Kaç yıldır İstanbul'da oturuyorsunuz?
.....
29. Konuşmacının bütün sözlerine katılıyor değilim.
.....
30. İki de bir buralardan uzaklaşmak istiyordu.
.....
31. Önümüzdeki hafta yüzme kursuna katılamayacak.
.....
32. Belki başka bir zamana erteleyebiliriz.
.....
33. İlaçları zamanında alsaydın daha iyi olurdu.
.....
34. Çalışmalarını günü gününe tekrar ediyor musun?
.....
35. Çalışmayı bitirmemize yalnızca iki gün var.
.....
36. Söylediklerine çok kırıldım.
.....
37. Kalın çorap giymeme rağmen ayaklarım üşüyor.
.....
38. Onun inatçılığıyla başa çıkılmaz.
.....
39. Televizyonun karşısında uyuyakalmışım.
.....
40. Ne zaman biter bu yollar arabacı?
.....
41. Yanlışlıkla benim montumu giymişsin.
.....
42. Karagöz oyununu oynatanlara "hayali" denir.
.....
43. İki soru daha yapsaydım birinci ben olacaktım.
.....

YAPISINA GÖRE CÜMLELER ÇALIŞMA KAĞIDI

Sayfa 1

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Yapısına göre cümleler,
Basit Cümle, Birleşik Cümle, Sıralı Cümle ve Bağlı Cümle
olmak üzere dörde ayrılır.

1. Basit Cümle (Tek Yüklemlili Cümle)

Tek bir yüklemi olan ve içerisinde fiilimsi olmayan cümlelerdir.

Örnek:

Üç gündür aralıklarla kar yağıyor.

Yüklem

Yaz tatilinde ailecek Muğla'ya gideceğiz.

Yüklem

Her iki cümlelerin tek bir yüklemi vardır ve cümlelerin içeri-
sinde fiilimsi yoktur. Bu sebeple bu cümleler yapısına göre
basit (tek yüklemlili) cümlelerdir.

2. Birleşik Cümle (İçinde Fiilimsi Olan Cümle)

Tek bir yüklemi olan ve içerisinde fiilimsi olan cümlelerdir.
Birleşik cümlelerde birden fazla fiilimsi olabilir.

Örnek:

Hiç acele etmeden ağır ağır yürüyordu.

Fiilimsi

Yüklem

Bildiğim bütün her şeyi anlatmak istiyorum.

Fiilimsi

Fiilimsi Yüklem

Bu cümlelerde tek bir yüklem vardır ve cümlelerin içerisinde
fiilimsi bulunmaktadır. Bu nedenle bu cümleler yapısına göre
birleşik cümle olurlar.

UYARI:

Birleşik cümlelerdeki fiilimsiler yan cümlecik olurlar.

Örnek:

İçeri girer girmez onu tanıdım.

Yan Cümlecik

Yüklem

Fiilimsi

Bu cümlede "girer girmez" fiilimsi olduğu için "İçeri girer
girmez" kısmı yan cümlecik olmaktadır.

3. Sıralı Cümle (Birden Çok Yüklemlili Cümle)

Aralarında anlamca ilgi bulunan cümlelerin virgül ya da noktalı
virgüllerle birbirine bağlanmasıdır.

Örnek:

İçeri girdi, seni sordu, oyalanmadan çıktı.

Yüklem

Yüklem

Yüklem

Kitabı açtı, sayfaları rastgele çevirdi.

Yüklem

Yüklem

Görüldüğü üzere bu cümleler anlamca birbirleriyle ilgilidirler.

Bu yüzden aralarına nokta yerine virgül konulur ve bu
cümleler yapısına göre sıralı (birden çok yüklemlili) cümlelerdir.

UYARI:

Sıralı cümlelerde öge ortaklığı olabilir. Öge ortaklığı olan
sıralı cümlelere "Bağımlı Sıralı Cümle" adı verilir.

Örnek:

Her gün dersini çalışır, sporunu yapardı.

Yüklem

Yüklem

Çalışır —————> Yüklem

Çalışan kim? —————> O (Özne)

Görüldüğü gibi her iki
cümlelerin öznesi ortaktır.

Yapardı —————> Yüklem

Yapan kim? —————> O (Özne)

Köpeğini hiç ihmal etmez, her gün gezintiye çıkardı.

Nesne

Yüklem

Yüklem

1. Cümle: (O) köpeğini hiç ihmal etmez.

2. Cümle: (O) köpeğini her gün gezintiye çıkardı.

O = Gizli Özne

Köpeğini = Nesne Öznesi ve nesnesi ortak sıralı cümle

4. Bağlı Cümle (Bağlaçlarla Bağlanan Cümle)

Ama, fakat, lakin vb. bağlaçlarla birbirine bağlanan cümle-
ler bağlı cümle olurlar.

Örnek:

Ödevlerimi bitirdim (ve) erkenden yattım.

Yüklem

Yüklem

Bağlaç

Burada birden fazla cümle (yüklem) "ve" bağlacıyla birbiri-
ne bağlandığı için yapısına göre bağlı cümle (bağlaçlarla
bağlanan cümle) olur.

UYARI:

Hem... hem, ne... ne, ya... ya gibi bağlaçlar da bağlı cümle
kururlar.

Örnek:

Hem ağlarım hem giderim.

Yüklem

Yüklem

Bağlaç

Ya bu deveyi güdeceksin ya bu diyardan gideceksin.

Yüklem

Yüklem

ALİŞTIRMALAR

A. Aşağıdaki sıralı cümlelerde hangi öğelerin ortak olduk-
larını belirtiniz.

1. Etrafındakilere hiç acımaz, her türlü kötülüğü yapardı.

2. Ahmetler pikniğe gitti, biz neden gitmiyoruz?

3. Bilge dün hep oyun oynadı, hiç ders çalışmadı.

4. Seni bana, beni sana kıskırttılar.

YAPISINA GÖRE CÜMLELER ÇALIŞMA KAĞIDI

Sayfa 2

B. Aşağıdaki cümleleri yapısına göre inceleyiniz.

1. Bütün gün kanepenin üzerinde uzanıp durdu.
.....
2. Sınav yaklaştıkça soru çözümüne ağırlık veriyoruz.
.....
3. Maçın en heyecanlı yerinde elektrikler kesildi.
.....
4. Bizi anlıyordu lakin söylediklerimizi yapmıyordu.
.....
5. Sakla samanı, gelir zamanı.
.....
6. Sora sora Bağdat bulunur.
.....
7. Tanıdığımız insanların burada olması güzel.
.....
8. Ozan ve ben uzun zamandır aynı takımdayız.
.....
9. Konuyu hiç tartışmadan kapatmak istiyorum.
.....
10. Demin içeri giren çocuk hangisiydi?
.....
11. Yemeğini yedi, hemen dersin başına geçti.
.....
12. Unutulmaz anılar biriktirdiğimiz bir gezi oldu.
.....
13. Karagöz ve Hacivat hakkında neler biliyorsunuz?
.....
14. Notlarının yüksek olmasını takdir ediyoruz.
.....
15. Sınıftaki arkadaşlarımdan en çok Tuna'yı seviyorum.
.....
16. Gözlük almak için alışveriş merkezine gidiyoruz.
.....
17. Yaz tatilinde çiçekleri komşuya bırakmayı düşünüyorum.
.....
18. Yemekten sonra tatlıyı fazla kaçırmışım.
.....
19. Sınavı bitirdi, kağıdını öğretmenine uzattı.
.....
20. Bilmeyerek sizi kırdıysam çok özür dilerim.
.....
21. Ahmet; Asya'dan önce geldi, Haluk'tan sonra çıktı.
.....
22. Koşar adımlarla buradan uzaklaştı.
.....
23. Sabah erkenden hep birlikte yola çıkacağız.
.....
24. Buradayım çünkü sana yardım etmek istiyorum.
.....

UYARI:

- Sıralı ve bağlı cümlelerde fiilimsi olması önemli değildir. Yüklem virgül ya da noktalı virgülle ayrılıyorsa sıralı cümle olur. Yüklem bağlaçla birbirine bağlanıyorsa bağlı cümledir.
25. Bana bakıp sustu, hiç bir şey söylemedi.
.....
 26. Ağaca çıkarak elmaları topladı ve kasaya dizdi.
.....
 27. Telefonu kulağına çok yakın tutmuyor musun?
.....
 28. İş başvurusu yapmak için Sıhhiye'ye gideceğim.
.....
 29. Eşeğin kuyruğunu kalabalıkta kesme; kimi uzun der, kimi kısa.
.....
 30. Komşunu iki inekli iste ki kendin bir inekli olasın.
.....
 31. Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.
.....
 32. Arabayı yıkamak için çeşmenin kenarına gitti.
.....
 33. Ailemle birlikte vakit geçirmeyi seviyorum.
.....
 34. Liseden mezun olunca iş hayatına atıldım.
.....
 35. Önce bir iş buldum, sonra para biriktirmeye başladım.
.....
 36. Pazartesi günü yeni bir konuya geçeceğiz.
.....
 37. Yapısına göre cümleler sandığımdan daha kolaymış.
.....
 38. Kalemimi defterini alıp yazmaya koyuldu.
.....
 39. Geldim, gördüm, yendim.
.....
 40. Sizinle gelirim ama canım hiç gitmek istemiyor.
.....
 41. Yazarın yeni romanı bu hafta kitapçılara gelecek.
.....
 42. Neden burada olduğunuzu sorabilir miyim?
.....
 43. Yavaş yavaş konuşur, kahkahayla gülerdi.
.....
 44. Üzgünüm, size yardımcı olamadım.
.....
 45. Gençken basketbol, futbol ve koşuyla ilgilendim.
.....